

ΑΡΗΣ ΣΤΟΥΓΙΑΝΝΙΔΗΣ

πηδάλιο

ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΗ ΜΟΝΟΓΡΑΦΙΑ ΟΡΩΝ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΑΕΝΑΟΝ

15 Σεπτεμβρίου 2015

Η χρήση εξαρτημάτων σε παρομοιώσεις κατευθυντηρίων οργάνων της Διοίκησης

πηδάλιο

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το πηδάλιο, και όχι μόνο, είναι ένα εξάρτημα που χρησιμοποιείται πολύ συχνά για παρομοιώσεις οργάνων διοίκησης. Στις μέρες μας πολλοί ερίζουν για να αναλάβουν το πηδάλιο διοίκησης της χώρας. Η σημασία αυτών των παρομοιώσεων αναλύεται σε αυτή την επίκαιρη μονογραφία.

Είναι απορίας άξιον ποια είναι τα κίνητρα για την ανάληψη της Διοίκησης. Βεβαία ο καλός ο καπετάνιος στη φουρτούνα φαίνεται. Αλλά οι περισσότεροι και επικρατέστεροι υποψήφιοι, έχουν αποδείξει περισσότερο ότι δημιουργούν φουρτούνες παρά ότι ξέρουν να τις διαχειρίζονται. Οι νεώτεροι υποψήφιοι έχουν ελλείψεις γνώσεων και πείρας και είναι επομένως ακατάλληλοι για δύσκολους καιρούς.

Εμείς ατενίζουμε με αισιοδοξία προς το μέλλον ή «των οικιών ημών εμπιπραμένων ημείς άδομεν» (κν Η γης καταποντίζεται και η Μαριγώ κτενίζεται).

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Η κατάταξη των λέξεων στο λεξιλόγιο έγινε κατά την συχνότητα χρήσης τους. Οι υπογραμμισμένες λέξεις είναι σύνδεσμοι σε λήμματα. Το σύμβολο «~» σημαίνει το τίτλο του λήμματος πχ. στο λήμμα κουπί όταν βλέπουμε «τραβώ ~», σημαίνει τραβώ κουπί, κωπηλατώ.

Κουπί

Σημασία

Η αρχαία κώπη με την κατά συνεκδοχήν¹ σημασία αντί του όλου [ερετιμόν](#)

1. μακρύ ξύλο με πλατύ το ένα άκρο και στρογγυλεμένο το άλλο, έτσι ώστε να δημιουργείται ένα είδος λαβής, με το οποίο προωθείται η βάρκα μέσα στο νερό. (έκφρ.)
2. (προφ.) η κωπηλασία

Συνώνυμα

κώπη

Συγγενικά

Κώπη η αρχαία λαβή του κουπιού

Λαβη: η αρχική σημασία της κωπης, κν μανίκι μεταφορικός η λεξη κουπι και μανικι σημαίνουν την δυσκολια.

[σκαλμός](#): σκαλμός κ. σκαρμός (ο) ναυτ. κυλινδρικός πάσσαλος από ξύλο ή μέταλλο, προσαρμοσμένος κατακόρυφα στην κουπαστή λέμβου, στο ελεύθερο άνω άκρο τού οποίου προσδένεται το κουπί με θηλιά

¹ Η συνεκδοχή είναι σχήμα λόγου συναφές με τη μετωνυμία (βλ.λ.). Στη συνεκδοχή μπορεί να χρησιμοποιούμε: α) το μέρος, αντί του όλου (pars pro toto) :*τα μαύρα μάτια την αυγή δεν πρέπει να κοιμώνται* (= η μαυρομάτα κόρη)

πηδάλιο

Ετυμολογία

[μσν. *κουπί(ν)* < *κουπίον* < αρχ. *κωπίον* υποκορ. του *κώπη* ([ο > υ] από ε-πίδρ. του υπερ. [k] και του χειλ. [p])]

Εγκυκλοπαιδικά

Η αρχαία ελληνική κώπη σήμαινε αρχικά την λαβή (μανίκι) του ερετμού. Το μανικι αντιδανειο από το λατινικό manus: χερι.

Αναφορές

[κουπί](#)

Φράση:

κάνω ~. *τραβώ* ~; κωπηλατώ και μεταφορικός *κάνω* μια ιδιαίτερα κοπιαστική εργασία, συνήθως επιφορτισμένος με βάρη τα οποία θα έπρεπε να είχα μοιραστεί με άλλους.

ΠΑΡ *Χωρίς άρμενα και κουπιά Άι-Νικόλα βόηθα.*

Ξέρεις ~;

Έμαθε ~ από μικρός.

έρετμόν

Σημασία

κουπί

Συνώνυμα

Κώπη

Συγγενικά

κόπος, -ου, ό (κόπτω), Ι. χτύπημα, χτύπος, σε Αισχύλο, Ευριπίδη.

II.

1. κόπος, μόχθος, κούραση, ταλαιπωρία, σε Αισχύλο, Σοφοκλή.

2. κόπωση, ξεθέωμα, σε Ευριπίδη, Αριστοφάνη.

Πιθανόν να επηρέασε και την έκφραση «τραβώ κουπί» από το ομοηχο κόποι, κώπη.

Ετυμολογία

τό (από το αρχαίο ρήμα [έρέσσω](#)), από όπου η ειρεσία: η κωπηλασία και το σύνολο των ερετών, ερέτες: οι κωληλάτες.

Εγκυκλοπαιδικά

Η χρήση του ερετμον στα ύστερα και μεσαιωνικά ελληνικά έπαυσε και το κώπη ελεγετο αντί αυτού. Το κουπί είναι μέσο προώθησης. Όμως σε μικρά σκάφη μπορεί να είναι και μέσο κατεύθυνσης ενός μικρού κωπήλατου σκάφους.

Η κατεύθυνση γίνεται με την χρήση των κουπιών της αντίθετης πλευράς και το σταμάτημα των κουπιών της άλλης. Όμως το κουπί δεν χρησιμοποιείται σε παρομοίωση κατεύθυνσης (διοίκησης) αλλά για να δείξει κοπιώδεις και συνεχείς προσπάθειες (βλ. μανίκι).

Αναφορές

Λατ. remus,

πηδάλιο

Ομήρο. Οδυσσεια, Ευριπίδη· λέγεται για φτερούγες,

Πηδάλιο

Σημασία

1. πηδάλιο ή κουπί που χρησιμεύει στην πηδαλιούχηση, σε Ομήρ. Οδ· έπειτα από τον Όμηρο, ελληνικό πλοίο που είχε συνήθως δύο πηδάλια που ενώνονταν με ξύλα εγκάρσια (**ζεϋγλαί**) και χειριζόταν με χειρολαβή ή λαγουδέρα (**οΐαξ**). 2. μεταφ., *ίππικὰ πηδάλια*, λέγεται για χαλινάρια, σε Αισχύλ· *πηδαλίω δικαίω νωμᾶν στρατόν*, σε Πίνδ· *τὰ πηδάλια τῆς διανοίας*, σε Πλάτ. ,διοίκηση, διακυβέρνηση, διεύθυνση, διαχείριση.

Σήμερα όργανο με το οποίο διευθύνεται σκάφος, αεροσκάφος. υπάρχει μια συγχυση του πηδαλιου-πτερυγιου ενός συγχρονου σκαφους και του πηδαλιου-τιμονιου (κν ροδα του τιμονιου)

Συνώνυμα

Τιμόνι

Συγγενικά

[Οΐαξ](#)

[Λαγουδέρα](#)

[Τιμονιέρης](#) : ο χειριστής του πηδαλίου. Ο αρχαίος οιακοστρόφος. Μεταφορικός δε ο κυβερνητής, διοικητής, ο αρχηγός του κράτους. Αυτός που κάνει κουμάντο, που κουμαντάρει το σκάφος, ο κουμανταδόρος, πχ. ο Κιναζός ηγετής Μαιο-Τσε-Τουνγκ παρονομάζονταν «ο Μεγάλος Τιμονιέρης»

Ετυμολογία

Από το **πηδός**, ό ή **πηδόν**,

Εγκυκλοπαιδικά

Η παρομοίωση πηδαλιου ως μεσου διοικησης δεν είναι ακριβης. Ο τιμονιερης υπακουει στις διαταγες του κυβερνητη (καπετανιου), και δεν κανει του κεφαλιου του. Δεν είναι συνηθες ο καπετανιος να χειριζεται ο ιδιος το τιμονι.

Αναφορές

[πηδάλιο](#)

Φράσεις

1. Δεξιά πηδάλιον.

Στριψε το τιμονι προς τα δεξια, κατευθυνε το πλοιο προς τα δεξια. Τις προσταγες τις δινει ο κυβερνητης στον [κελευστή](#) και αυτος μεσω του φωναγωγού τις διαβιβάζει στον μηχανικο ή στον τιμονιερη.

2. *Κρατάει με επιτυχία το ~ της πολιτείας / της οικογένειάς του / της εταιρείας. Παίρνω το / κάθομαι στο ~, διευθύνω, κυβερνώ, διοικώ.*

3.

πηδάλιο

Πηδόν

Σημασία

το , πτερύγιο **κουπιού**, και γενικά κουπί, *ἀναρρίπτειν ἄλλα πηδῶ*, σε Ομήρο Οδύσσεια.

Συνώνυμα

κουπι

Συγγενικά

Ετυμολογία

Από το αρχαιο ρημα **πηδάω –ω** , μέλ. Απτ. -ήσομαι, αόρ. α' ἐπήδησα, παρακ. πεπήδηκα· I. πηδώ, αναπηδώ, χοροπηδώ, ὑψόσε ποσσίν ἐπήδα, σε Ομήρ. Ιλ· πηδάω ἐς σκάφος, σε Σοφ· με σύστ. αιτ., πήδημα πηδᾶν, κάνω άλμα, σε Ευρ· με αιτ. τόπου, πεδία πηδᾶν, πηδώ, εκτινάσσομαι πάνω απ' αυτά, σε Σοφ· πηδάωπλάκα, σε Ευρ. ΙΙ. μεταφ., λέγεται για βέλος, σε Ομήρ. Ιλ· λέγεται για την καρδιά, πηδώ, πάλλομαι, σκιρτώ, σε Αριστοφ. κ.λπ. λέγεται για ξαφνικές αλλαγές, τί πηδᾶς εἰς ἄλλους τρόπους; σε Ευρ.

Το ουσιαστικο προεκυψε από την μετοχη ο πηδων –ωσα, -ον

Επειδη το πτερυγιο του κουπιου πηδαει πανω στην επιφάνεια της θαλασσης.

Σχόλιο

Το αρχαίο ελληνικό ρήμα πηδάω, ηταν αρχικά αμετάβατο, λεγεται αργοτερα με μεταβατικη χρηση (πηδάω καποιον) ως ευφημισμος αντι του χυδαιστερου «γαμάω». Δεν είναι όμως και πολύ προσφατη. Αναφέρεται ήδη στην Βυζαντινη Γραμματεια (Γεωρ. Κεδρηνου , HISTORIARUM COMPEDIUM, σ.703) :

*οἶσαι προηγόρευσεν. ὁμοίως καὶ Ἡρωδιανὸς Μανρικίῳ εἰς τὸ
10 φανερόν προσανήγγειλε τὰ τούτῳ συμβησόμενα. τότε καὶ οἱ δῆ-
μοι ἄνδρα πυρόμοιον τῷ Μανρικίῳ Μαῦρον, περιβαλόντες σάγον
καὶ στέφανον πλέξαντες ἀπὸ σκορόδων καὶ τῇ αὐτοῦ περιθέντες
κεφαλῇ, ὄνῳ τε τοῦτον ἐπικαθίσαντες ἔπαιζον, “εὐρηκε” λέγοντες
“τὴν δαμάλην ἀπυλὴν, καὶ ὡς τὸ καινὸν ἀλεκτόριον πεπήδηκεν
15 αὐτήν, καὶ ἐποίησε παιδία ὡς τὰ ξυλοκώδωνα. ἄγιέ μου, ἄγιε,
ἴδός αὐτῷ κατὰ κρανίου, ἵνα μὴ ὑπεραίρηται· κἀγὼ σοὶ τὸν μέγαν
βοῦν προσαγάγω εἰς εὐχὴν.” τοιαῦτα μὲν τὰ παρὰ τοῦ δήμου.
καὶ οὐ περιττῶς ὑπεμνηματίοθη, ἀλλ’ ἵν’ εἰδῶμεν ὡς ἐπειδὴν
τις παροξύνῃ τὸν δεσπότην, τοῖς αὐτοῦ παῖσιν γίνεται συνδού-
20 λους.*

Αργότερα εμφανιστηκε και η παθητικη φωνη: πηδιεμαι , πβλ Φράσεις: *α-
ντε πηδηξου, πηδιεται με τον ένα και τον άλλο, θα μας πηδηξουν* κλπ.
το ρημα εχει μεταφορικη σημασια : θα μας δημιουργησουν δυσκολιες,
προβληματα, βασανιστήρια, **με προφανη σχεση προς τα σημερινα πολιτικα
και οικονομικα πραγματα.**

Εγκυκλοπαιδικά

Το ρήμα πηδώ λεγονταν με την σημασια αναπηδώ λεγονταν και για ψάρια
που αναπηδουν στο τηγανι. Of fish in the frying-pan, Eub.75.6, 109²⁶⁵

Ετσι επιβεβαιώθηκε κατά την παράδοση η Άλωση της Πόλης από τα
μισοτηγανισμένα ψάρια που πήδησαν εκτός τηγανιού, στο Μπαλουκλί.

πηδάλιο

Πιλότος

Σημασία

Αυτός που πιλοταρει, που χειρίζεται το τιμονι.

Η παλαιότερη σημασία ήταν βυθομετρής, αυτός που χειρίζεται το σκανδάλιο (pila + loot = σφαίρα από μολύβι). ή πιθανότερο ο πηδότης

Συνώνυμα

Τιμονιερής
Πηδαλιούχος
οιακοστροφός

Συγγενικά

Πιλοτάρω : αν και ο όρος είναι ναυτικός, σήμερα αναφέρεται περισσότερο για αεροσκάφη.

Πιλοτικός : δοκιμαστικός, πειραματικός πχ. πιλοτικό σχέδιο.

Ετυμολογία

Η ρίζα από το πηδότης ή πηδαλιώτης από το πηδόν, πηδάλιον > pilot, pila, pilot

Εγκυκλοπαιδικά

Ο πιλότος είναι και ο πλοηγός. Σε πολλά δυσκόλα σημεία πορθμούς, λιμάνια, στενά κλπ η παρουσία πλοηγού (πιλοτού) είναι επιβεβλημένη σε κάθε σκάφος που τα διερεχεται. Πριν από τη διελευση ο πιλότος επιβιβάζεται στο πλοίο με το δικό του πλοιάριο την πλοηγίδα (κν. Ναυτ. Πιλοτίνα).

Μπούσουλας

Σημασία

όργανο πλοήγησης και κατεύθυνσης επειδή δείχνει τον βορρα.

Συνώνυμα

Πουσουλας

Από το ιταλικό μπούσσολα κατά την συνεκφορά τον μπουσουλα που διορθώθηκε σε πουσουλας από κάποιους λογιστάτους.

Πυξίδα

γνώμων

Κουμπάσσο

Το εργαλείο των γεωμετρών, ο διαβήτης λεγόταν **compass** από τα μέσα του 14 αι. Το εργαλείο κατεύθυνσης των ναυτικών, η πυξίδα (τα λεγόμενα από τις αρχές του 15c.) Πήρε το όνομα του, ίσως, γιατί είναι στρογγυλό και έχει ένα σημείο περιστροφής όπως και ο διαβήτης. Η λέξη απαντά στις περισσότερες ευρωπαϊκές γλώσσες, και με τη μαθηματική έννοια (διαβήτης) και το ναυτικό νόημα (πυξίδα).

Το **κουμπάσσο** μας δίνει το ρημα **κουμπασάρω** : διαπιστώνω **από πού φυσάει ο αερας**. Σημαντικότερη διαπίστωση για τη διαμόρφωση της τακτικής των πολιτικών κομμάτων.

Συγγενικά

Μπουσουλάω: Βαδίζω στα τεσσερα, δηλ. ακουμπώντας γονατά και παλάμες στο έδαφος.

πηδάλιο

Πρώτη φάση αυτόνομης μετακίνησης των βρεφών.

Ομοιομορφία αλλά όχι ομορριζο φαίνεται να ετυμολογείται από το αλβανικό bishulla «με τα τέσσερα» ή μέσω του βλάχ. buşulunda «αρκουδίζοντας» (buşuledzǔ «αρκουδίζω»)- μπουσουλι(ώ) μεταπλ. -ίζω με βάση το συνοπτ. θ. μπουσουλησ-.

Ετυμολογία

Από το ιταλικό bussolla Πυξίδα με β. Λατινική bûcula (εξ ου και «επίσης αγγλικά. Box) με τα υποκοριστικό επιθημα -ULUS (όπως τα homunculus omuncolo, omiciattolo : ανθρωπάκι, μικρό άτομο) από buxida, rûxida (κλασική Πυξίδα) (βλ. Πυξίδα , Bussolo, Busta και Botola καταπακτή).

Εγκυκλοπαιδικά

Φράσεις

Χάνω τον μπουσούλα: δεν είμαι σε θέση να διευθύνω το σκάφος, απόπροσανατολιζομαι. Οι ιταλοί λένε ha perso la tramontana έχασε το βορρά, όπως εμείς λέμε απόπροσανατολιζομαι χάνω την ανατολή. Αρκεί να γνωρίζουμε ένα σημείο του οριζοντα για να διευθύνουμε το πλοίο.

Αναφορές

Κρίμα τον νιο που 'ρρώστησε στοῦ караβιού την πλώρη,
Δεν έχει μάνα νά τον κλαίη, κανείς να τον λυπάται.
Παρά τον κλαίει ὁ ναυκλήρος μέ τον караβοκύρη.
Γιά σηκ' απάνω ναύτη μου και πρώτο-γεμεντσή μου,
Νά **κουμπασάρης**² τον καιρό νά πάμε σέ λιμάνι."

Πυξίδα

Σημασία

κουτί, βάζο, κατασκευασμένο από πύξον Buxus (κλασικό πυξίς) πυξάρι, η ξύλινα κουτιά και τα οποία είναι συνηθισμένοι να σκαφών

Συνώνυμα

Συγγενικά

Ετυμολογία

Εγκυκλοπαιδικά

Αναφορές

Κώπη

Σημασία

βλ. κουπι

² Να διαπιστώσεις με την πυξίδα (κουμπασσο) την κατεύθυνση του αέρα (καιρός), από πού φυσάει ο αέρας.

πηδάλιο

Ηνία

Σημασία

ήνία, Δωρ. **άνια**, ή, **1.** ηνία (στην ιππασία), χαλινάρια (στην οδήγηση άρματος)· όπως τα ομηρικά *ήνία(τά)*, απαντά κυρίως στον πληθ., σε Πίνδ. κ.λπ.· *πρόςήνίας μάχεσθαι*, σε Αισχύλ.· στον ενικ., *έπισχών ήνίαν*, σε Σοφ. **2.** μεταφορ., *χαλάσαι τās ήνίας τoῖς λόγoις*, δεν βάζω στα λόγια μου χαλινάρια, σε Πλάτ.· *τῆς Πυκνός τās ήνίας παραδοῦναι τινι*, στον ίδ. **3.** ως στρατιωτικός όρος, *έφ' ήνίαν*, προς τα αριστερά, σε Πλούτ.

Συνώνυμα

εϋλληρα,

-ων, τά, αρχ. λέξη αντί ήνία, χαλινάρια, γκέμια, σε Ομήρ. Ιλ. (άγν. προέλ.).

ιππόδεσμα,

-ων, τά (**δεσμός**), δεσμοί, λουριά αλόγων, ηνία, χαλινάρια, σε Ευριπίδη.

Χάμουρα

Τα ήνία. Ένα σύνολο ιμάντων και εξαρτημάτων από τα οποία ένα άλογο ή άλλο ζώο έλξης είναι στερεωμένο σε ένα κάρο, άρμα, άροτρο, κλπ, και ελέγχεται από τον οδηγό του.

Προσοχή το ομογραπτο **χαμούρα** αφορά χαρακτηρισμο γυναικας και δεν σχετιζεται με τα χαμουρα αλλά με το τουρκικο χαμούρι = ζυμαρι. Περι αυτων γινεται εκτενης λογος στο δημοσιευμα μου [χαμούρα και χάμουρα](#).

τα γκέμια

Από το τουρκικο **gem** (προφέρεται γκεμ) με προσθηκη του κλασικου ι της εξουδετερωσης.

ο **χαλινός**, το **χαλινάρι**, τα **χαλιναρια**,

ο αρχαίος **χάλινός**, Αιολ. **χάλιννος**, **ό, Ι. 1.** χαλινάρι, χαλινός, γκέμι, σε Ομήρ. Οδ.· *χαλινόν έμβαλεῖν γνάθοις*, σε Ευρ.· λέγεται για άλογα, *χαλινόν ούκ έπίσταται φέρειν*, σε Αισχύλ.· *χαλινόν δέχεσθαι*, σε Ξεν.· *χαλινόν ένδακεῖν*, δαγκώνω το χαλινάρι, σε Πλάτ.· λέγεται για τον αναβάτη, *τόν χαλινόν διδόναι*, χαλαρώνω τα ηνία του αλόγου, σε Ξεν.· *όπίσω σπάσαι*, σε Πλάτ. **2.** μεταφ., λέγεται για κάθε πράγμα που συγκρατεί ή αναχαιτίζει, όπως για την άγκυρα, σε Πίνδ.· *χαλινοῖς έν πετρίνοισι*, χρησιμοποιείται για τον Προμηθέα που ήταν δεμένος σε βράχο, σε Αισχύλ. **II.** γενικά, ιμάντας, λωρίδα, σε Ευρ.

Ανατομία: Ο χαλινός είναι η λεπτή μεμβράνη που συνδέει τη βάλανο (κεφαλή του πέους) με το κυρίως σώμα του πέους.

Παράγωγα: αχαλίνωτος = ασυγκράτητος πχ αχαλίνωτος λόγος, χαλιναγωγώ συγκρατώ κάποιον τον εξουσιάζω, του επιβάλλω απόψεις μου.

πηδάλιο

το **καπίστρι**,

: χαλινάρι, χωρίς το μεταλλικό εξάρτημα που μπαίνει στο στόμα του υποζυγίου: το *άλογο* από το ~. *Χαλάρωσε το ~ του μουλαριού.* || (μτφ., παρωχ.) χαλινάρι.

Ετυμολογία: από το λατινικό *capistrum* Γαλλικό *muselière, licol, bâillon*.

ο **ρυτήρ**, τα **ρυτά**, **ρέτινα** (βυζ.)

ῥυτήρ, -ῆρος, ὄ (***ρύω**³=**έρύω**)· **I. 1.** αυτός που σύρει, τραβά ή τεντώνει· *ῥυτήρα βιοῦ, ὄϊστῶν*, ελκυστήρα τόξου, λέγεται για τα βέλη και τον τοξότη, σε Ομήρ. Οδ. **2.** όπως το *ίμάς*, λουρί με το οποίο το άλογο σύρει την άμαξα, σε Ομήρ. Ιλ· επίσης, *ηνία*, χαλινάρι, γκέμια, στο ίδ· *ἀπό ῥυτήρος*, Λατ. *immissis habenis*· λουρί για μαστίγωση, μαστίγιο, σε Δημ., Αισχίν. **II.** (*ρύομαι* που σημαίνει σύρω πίσω, αναχαιτίζω, εμποδίζω, ανακόπτω, αναστέλλω, παρεμποδίζω, σε Ομήρ. Οδ., Πίνδ.) σωτήρας, λυτρωτής, φρουρός, υπερασπιστής, σε Ομήρ. Οδ.

Παραγωγή

εϋήνιος, -ον (*ήνια*), υπάκουος στο χαλινάρι, ευπειθής, σε Πλάτωνα.

Ετυμολογία

χάμουρα «σαγή για την ίππευση αλόγου»

Από το ρουμ. *hamuri* , είναι ο πληθυντικός τού *ham* «σαγή αλόγου».

Επειδή ουδείς τα χρησιμοποιεί στον ενικό, τό «χάμουρι» (που θεωρήθηκε ουδ. ενικού), έγιναν τα **χάμουρια** και με αποβολή του ιώτα τα **χάμουρα**.

Ομόηχα

άνιᾶ, [ᾶν] γ' ενικ. παρατ. *ήνια** : αισθάνονταν ανία, βαριότανε.

Ψιλούται ενώ το **ήνια**: χαλινάρια δασύνεται.

Ξενόγλωσσα

Λατινικά **frenum, retinaculum** < *retineo* : συγκρατώ σταματώ > βυζ. Ρέτινα ή ρέτενα. (Κυριαζής)

Ιταλικά **briglia, freno** >φρένο: η αρχαία πέδη, **cavezza**

Σημείωση

το φρένο είναι το σίδηρο που μπαίνει στο στόμα του αλόγου και οι εξωτερικοί κρίκοι προσδένονται στα χαλινάρια.

Είναι το αποτελεσματικό μετρό για να διευθυνθεί το άλογο αλλά και να σταματήσει.

Φράση: *βαλε ένα φρένο σ' αυτές τις αχαλίνωτες επιθυμίες σου.*

Παράγωγα: φρενάρω = σταματώ.

³ Φράση: *ρύσαι ημάς από του πονηρού, ... της αιωνίου με ρυομένη κολάσεως,*

πηδάλιο

Παρετυμολογίες: φρενήρης, -ες, γεν. -έος (ἀραρίσκω), αυτός που κυριαρχεί στο νου του, **φρόνιμος**, Λατ. *compos mentis*, σε Ηρόδ., Ευρ. Σήμερα το χρησιμοποιούμε ως επίθετο της ταχύτητας. Με τις σημασίες: έξαλλος, φρενιασμένος, οργισμένος, εκτός εαυτού, ανεξέλεγκτος πχ φρενήρης κούρσα, καταδίωξη, άνοδος χρηματιστηρίου (ή ίσως κάθοδος) προέρχεται από το φρην φρενός και όχι από το ιταλικό freno.

Αγγλικά bit, curb, bridle, gag bit ηνία

Γαλλικά rênes

Τουρκικά **gem** (πρφ.:γκεμ) > τα γκέμια

Συνώνυμα

Συγγενικά

Ετυμολογία

Εγκυκλοπαιδικά

Η ηνία εύλογα μετετρέπη σε «τα ηνία», αφού ήταν πολλοί ιμάντες, και απέκτησε την **μεταφορική σημασία του οργάνου κατεύθυνσης, διοίκησης και ηγεσίας.**

Αναφορές

τῶν δὲ κατὰ τὸ λαιὸν οἱ μὲν ἐν ταῖς σπείραις ἐκ δόρατος, οἱ δ' ἵππεις μετὰ τῶν γροσφομάχων ἐξ ἡνίας.

ΠΟΛΥΒΙΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑΙ . 11.23.6

Πβλ. Επ' ασπίδα = επ' αριστερά και επί δόρυ = επί δεξιά .

Φαίνεται πως ο υπέας με το αριστερό κρατούσε τας ηνίας και με το δεξί το δόρυ. Έτσι το εξ ηνίας σήμαινε «επ' αριστερά». Βλ. Σημασια 3

Στην μεταφορική τους έννοια τα ηνία τα κρατεί πάντοτε η Δεξιά. Η Αριστερά μόλις πρόσφατα προσπαθεί να πάρει τα ηνία χωρίς να γνωρίζει προφανώς ότι, λεκτικώς τουλάχιστον, της ανήκαν από την αρχαιότητα.

Τα σκήπτρα, σύμβολα εξουσίας αλλά όχι κατεύθυνσης δεν είναι πολλά αλλά ένα. Βλ. δημοσίευμα [σκήπτρο](#). Αυτός που κατέχει τα σκήπτρα έχει και τα ηνία της εξουσίας.

Γνώμων

Σημασία

γνώμων, -ονος, ὁ (γι-γνώσκω), I. αυτός που γνωρίζει ή εξετάζει, κριτής, ερμηνευτής, σε Αισχύλο, Θουκυδίδη, Ξεν. **II.** γνώμονας ή δείκτης του ηλιακού ρολογιού, αλλά και το ίδιο το ηλιακό ρολόι, σε Ηρόδ. **III.** οἱ γνώμονες, τα δόντια που δείχνουν την ηλικία του αλόγου, σε Ξεν., Αριστ. **IV.** χάρακας, γωνιόμετρο· μεταφ., ο κανόνας της ζωής, σε Θέογνι.

Σήμερα λέγεται **γνώμονας** ο :

1. γεωμετρικό όργανο για τη χάραξη ορθών γωνιών και κάθετων γραμμών.
2. (μτφ.) **καθοδηγητικό κριτήριο:**
3. (μουσ.) κλειδί.

Με την διακυβέρνηση σχετίζεται ο γνώμων ως κανόνας, κριτήριο που καθορίζει την κατεύθυνση, πολιτική.

πηδάλιο

Συνώνυμα

Χάρακας, γωνιόμετρο (μοιρογνωμόνιο), μεταφορικώς : Κανονας, κριτήριο , μπούσουλας

Συγγενικά

Κανών, κανονίζω, κανονισμός

Ετυμολογία

Από το γινώσκω : γνωρίζω.

Εγκυκλοπαιδικά

Ο κανών, ο χάρακας δεν βρίσκει κατεύθυνση όπως η πυξίδα, χαράσσει όμως την πορεία επί του χάρτου.

Το μπέρδεμα έγινε από το διαβήτη κν κουμπάσο που σημαίνει και πυξίδα.

Αναφορές

Η απόφαση ελήφθη με γνώμονα το εθνικό συμφέρον.⁴

⁴ Όταν ακούτε κάτι τέτοια να [κουμπώνεστε](#), κάποια [λαμογιά](#), [λοβιτούρα](#), [κομπίνα](#) κρύβεται από κάτω.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

265

Επιτομή του Μεγάλου Λεξικού της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας των H.G. Liddell & R. Scott, (εκδ. Πελεκάνος 2007)

ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ

[Η ναυτιλία στην Αρχαία Ελλάδα](#)

Θάνος Σταυρόπουλος

[Perseus Search Tools](#)

Λήμματα από το ΑΕΝΑΟΝ, [ΚΑΡΑΒΙ](#) του Άρη Στουγιαννίδη

[καπετάνιος](#)

[κελευστής](#)

[κουμάντο](#)

[κουμπάσο](#)

[κουπί](#)

[λαγουδέρα](#)

[μπύσουλας](#)

[ναυάγιο](#)

[οΐαξ](#)

[πυξίδα](#)

[τιμόνι](#)

[φουρτούνα](#)